

Universitätsbibliothek Wuppertal

Auli Gellii Noctes Atticae

Gellius, Aulus

Lugd. Batavorum, MDCLXXXVIII

Liber quintus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1123](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1123)

quoniam, inquit, ego me curo; equum Staius meus servus: visum est parum reverens esse responsum. relatusque in ararios, ut mos est. Staius autem servile nomen fuit, plerique apud veteres servi eo nomine fuerunt. Cæcilius quoque ille comædiarum poëta inclutus servus fuit: & propterea nomen habuit Staius, sed postea versum est quasi in cognomentum; appellatusque Cæcilius Staius.

LIBER QUINTUS.

CAPUT I.

Quod Musonius philosophus reprehendit improbavitque laudari philosophum differentem à vociferantibus & in laudando gestientibus.

Musonium philosophum solitum dicere accipimus: quum philosophus, inquit, hortatur, monet, suadet, objurgat, aliudve quid disciplinarum disserit; tum, qui audiunt, si summo & soluto pectore obvias vulgaratque laudes effutunt, si clamitant etiam, si vocum ejus festi-
 tatibus, si modulis verborum, si quibusdam quasi frequentamentis orationis moventur, exagitantur, & gestiunt; tum scias & qui dicit & qui audit frustra esse: neque illic philosophum loqui, sed tibicinem canere. animus is, inquit, audientis philosophum, si, quæ dicuntur, utilia ac salubria sunt & errorum atque vitiorum medicinas ferunt, laxamentum atque otium prolixè profusèque laudandi non habet: quisquis ille est qui audit, nisi ille est planè deperditus, inter ipsam philosophi orationem & perhorrescat necesse est & pudeat tacitus & pœniteat & gaudeat & admiretur. varios adeo vultus disparilesque sensus gerat, proinde ut eum conscientiamque ejus affecerit utrarumque animi partium aut
 Sincera-

fincerarum aut agrarum philosophi pertractatio. præterea dicebat magnam laudem non abesse ab admiratione: admirationem autem, quæ maxima est, non parere verba sed silentium: iccirco, inquit, poetarum sapientissimus auditores illos Ulyxi labores suos illustrissimè narrantis, ubi loquendi finis factus, non exultare nec strepere nec vociferari facit, sed consuluisse universos dicit, quasi attonitos & obstupidos delenimentis aurium ad origines usque vocis permanentibus.

C A P. II.

Super equo Alexandri regis, qui Bucephalus appellatus est.

Equus Alexandri regis & capite & nomine *Bucephalus* fuit. emptum Cares scripsit talentis tredecim & regi Philippo donatum: æris nostri summa est HS. cccxii . Super hoc equo dignum memoria visum; quod, ubi ornatus erat armatusque ad prælium, haud umquam inscendi sese ab alio nisi à rege passus sit. Id etiam de isto equo memoratum est; quod, quum in eo insidens Alexander, bello Indico, & facinora faciens fortia, in hostium cuneum non satis sibi providens immisisset, conjectis undiquè in Alexandrum telis vulneribus altè in cervice atque in latere equus perfossus est: moribundus tamen ac prope jam exsanguis è mediis hostibus regem vivacissimo cursu retulit: atque, ubi eum extra tela extulerat, illico concidit, & domini jam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio, animam expiravit. tum rex Alexander, parta ejus belli victoria, oppidum in iisdem locis condidit; atque, ob equi honores, *Bucephalon* appellavit.

Qua causa, quodque initium fuisse dicatur Protagoræ ad philosophia litteras adeundi.

Protagoram, virum in studiis doctrinarum egregium, cujus nomen Plato libro illi suo incluto inscripsit, adolescentem ajunt, victus quærendi gratia, in mercedem missum; vecturasque onerum corpore suo factitavisse. quod genus Græci *βασιζωντας* vocant; Latine *bajulos* appellamus. is de proximo rure in Abderam oppidum, cujus popularis fuit, caudices ligni plurimos funiculo brevi circumdatos portabat. tum fortè Democritus civitatis ejusdem civis, homo ante alios virtutis & philosophiæ gratia venerandus, quum egredederetur extra urbem, videt eum cum illo genere oneris tam impedito ac tam incohibili facilè atque expeditè incedentem: & propè accedit; & vincituram posituramque ligni scitè peritèque factam considerat; petitque ut paulum acquiescat. quod ubi Protagoras, uti erat peritum, fecit, atque itidem Democritus acervum illum & quasi orbem caudicum, brevi vinculo comprehensum, ratione quadam quasi geometrica librari continerique animadvertit; interrogavit quis id lignum ita composuisset: &, quum ille à se compositum dixisset, desideravit uti solveret, ac denuo in modum eundem collocaret. at postquam ille solvit, ac similiter composuit: tum Democritus, animi aciem sollertiamque hominis non docti demiratus, Mi adolescens, inquit, quum ingenium benefaciendi habeas, sunt majora melioraque quæ facere mecum possis: abduxitque eum statim, secumque habuit, & sumtum ministravit, & philosophias docuit, & esse eum fecit, quantus postea fuit, is tamen Protagoras insincerus quidem philosophus, sed acerrimus sophistarum fuit, pecuniam quippe ingentem quum
à discipu-

à discipulis acciperet annuam, pollicebatur se id docere, quam verborum industria causa infirmior, fieret fortior. quam rem Græcè ita dicebat, *τὸν ἡττω λόγον ἀπέτρω ποιεῖν.*

C A P. IV.

De verbo, duoetvicesimo, quod vulgo incognitum, à viris doctis multifariam in libris scriptum est.

A pud Sigillaria forte in libraria ego & Julius Paulus vir memoria nostra doctissimus confederamus: atque ibi expositi erant Fabii annales, bonæ atque sinceræ vetustatis libri, quos venditor sine mendis esse contendeat. Grammaticus autem quispiam de nobilioribus, ab emtore ad spectandos libros adhibitus, reperisse unum in libro mendum dicebat, sed contra librarius in quodvis pignus vocabat, ni in una nuspian littera delictum esset. ostendebat grammaticus ita scriptura in libro quarto: *Quapropter tum primum ex plebe alter consul factus est, duoetvicesimo anno, postquam Romam Galli ceperunt.* non, inquit, duoetvicesimo, sed, duodevicesimo scribi oportuit. quid enim est, duoetvicesimo? alio quoque loco hic ita scripsit, *mortuus est anno duoetvicesimo, rex fuit annos viginti & unum.*

C A P. V.

Cujuscemodi joco cavillatus sit Antiochum regem Pœnus Hannibal.

IN libris veterum memoriarum scriptum est Hannibalem Karthaginensem apud regem Antiochum factissimè cavillatum esse. ea cavillatio hujuscemodi fuit. Ostendebat ei Antiochus in campo copias ingentes, quas bellum populo Romano facturus comparaverat: convertebatque exercitum insignibus argenteis & aureis florentem,

rentem. inducebat etiam currus cum falcibus, & elephantos cum turribus; equitatumque frenis, ephippiis, monilibus, phaleris præfulgentem. atque ibi rex contemplatione tanti ac tam ornati exercitus gloriabundus Hannibalem adspicit: &, Putasne, inquit, conferri posse, ac satis esse credis Romanis hæc omnia? tum Pœnus eludens ignaviam imbelliamque militum ejus pretiose armatorum; Satis planè, inquit, satis esse credo Romanis hæc omnia, etiamsi avarissimi sunt. Nihil prorsus neque tam lepidè neque tam acerbè dici potest. rex de numero exercitus sui ac de æquiparatione æstimanda quæsierat: respondit Hannibal de prædæ.

C A P. VI.

De coronis militaribus; quæ sit earum triumphalis, quæ obsidionalis, quæ civica, quæ muralis, quæ castrensis, quæ navalis, quæ ovalis, quæ oleaginea.

Militares coronæ multifariæ sunt, quarum quæ nobilissimæ sunt, has fermè esse accepimus, *triumphalem*, *obsidionalem*, *civicam*, *muralem*, *castrensem*, *navalem*. est ea quoque corona quæ *ovalis* dicitur. est item postrema *oleaginea*, qua uti solent qui in prælio non fuerunt, sed triumpham procurant. *Triumphales* coronæ sunt aureæ, quæ imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. id vulgo dicitur *aurum coronarium*. hæ antiquitus è lauru erant, post fieri ex auro cœptæ. *Obsidionalis* est, quam ii, qui liberati sunt obsidione, dant ei duci, qui liberavit: ea corona graminea est: observarique solitum, ut fieret è gramine, quod in eo loco generatum esset, intra quem clausi erant, qui obsidebantur. Hanc coronam gramineam senatus populusque Romanus Q. Fabio Maximo dedit bello Pœnorum secundo, quod urbem Romanam obsidione hostium liberasset,

raffet. *Civica* corona appellatur, quam civis civi à quo servatus est in prælio testem vitæ salutisque perceptæ dat. ea fit è fronde querna, quoniam cibus victusque antiquissimus quernus capi solitus sit: etiam ex ilice; quod genus superiori proximum est; sicut scriptum est in quadam comædia Cæcili:

Advehuntur, inquit, cum ilignea corona & chlamyde.

Di vestram fidem!

Massurius autem Sabinus, in undecimo librorum memorialium, civicam coronam tum dari solitam dicit, quum is, qui civem servaverat, eodem tempore etiam hostem occiderat; neque locum in eâ pugna reliquerat; aliter jus civicæ coronæ negat concessum: Tiberium tamen Cæsarem consultum, an civicam coronam capere posset, qui civem in prælio servasset & hostes ibidem duos interfecisset, sed locum, in quo pugnabat, non retinisset, eoque loco hostes potiti essent; rescriptisse dicit eum quoque civica dignum videri; quod apparet tam iniquo loco civem ab eo servatum, ut etiam à fortiter pugnantibus retineri non quiverit. hæc corona civica L. Gellius vir censorius in senatu Ciceronem consulem donari è republica censuit; quod ejus opera esset atrocissima illa Catilinæ conjuratio detecta vindicataque. *Muralis* est corona, qua donatur ab imperatore qui primus murum subiit, inque oppidum hostium per vim escendit. quicquid quasi muri pinnis decorata est. *Castrensis* est corona, qua donat eum imperator, qui primus hostium castra pugnans introivit. ea corona insigne valli habet. *Navalis* est, qua donari solet, maritimo prælio, qui primus in hostium navem armatus vi transiit. ea quasi navium rostris insignita est. & *muralis* autem & *castrensis* & *navalis* fieri ex auro solent. *ovalis* verò corona myrtea est. ea utebantur imperatores, qui ovantes introibant urbem. ovandi autem ac non triumphandi causa est, quum aut bella non ritè indicta, neque cum iusto hoste

gesta sunt; aut hostium-nomen humile & non idoneum est, ut servorum piratarumque: aut, deditioe repente facta, impulverea, ut dici solet, incruentaque victoria obvenit. cui facilitati aptam esse Veneris frondem crediderunt, quòd non Martius, sed quasi Venerius quidam triumphus foret. Hanc myrteam coronam M. Crassus, quam bello fugitivorum confecto ovans rediret, insolenter aspernatus est: senatusque consultum faciendum per gratiam curavit, ut lauro, non myrto, coronaretur. M. Cato objecit M. Fulvio Nobiliori, quòd milites per ambitionem coronis de causis levissimis donasset. de qua re verba ipsa apposui Catonis. *Nam principio quis vidit corona donari quemquam, quum oppidum captum non esset: aut castra hostium non incensa essent?* Fulvius autem, in quem hoc à Catone dictum est, coronis donaverat milites, quia vallum curaverant, aut quia puteum strenuè foderant. Prætereundum non est, quod ad ovationes attinet; super quo dissensisse veteres scriptores scio. partim enim scripserunt, qui ovarer introire solitum equo vehentem: at Sabinus Massurius pedibus ingredi ovantes dicit, sequentibus eos non militibus sed universo senatu.

C A P. VII.

Personæ vocabulum quàm lepidè interpretatus sit, quamque esse vocis ejus originem dixerit Gabius Bassus.

Lepidè mehercules & scitè Gabius Bassus in libris, quos de origine vocabulorum composuit, unde appellata persona sit interpretatur: à personando enim id vocabulum factum esse conjectat. Nam caput, inquit, & os cooperimento persona relictum undique, tantum vocis emittendæ via pervium, quoniam non vaga neque diffusa est, in unum tantummodò exitum collectam coactamque

que vocem, & magis claros canorosque sonitus facit, quoniam igitur indumentum illud oris clarescere & resonare vocem facit; ob eam causam persona dicta est, o, littera, propter vocabuli formam, productiore.

CAP. VIII.

Defensus error à Virgilio versibus, quos arguerat Julius Higinus grammaticus: & ibidem quid sit lituus; deque etymologia vocis ejus.

Ipse Quirinali lituo parvaque sedebat

Succinctus trabea: lavaque ancile gerebat.

in his versibus errasse Virgilium Higinus scripsit, tanquam non animadverterit deesse aliquid hisce verbis:

Ipse Quirinali lituo.

nam, si nihil, inquit, deesse animadvertimus, videtur ita dictum ut fiat, *lituo & trabea succinctus*, quod est, inquit, absurdissimum, quippe quum *lituus* sit virga brevis, in parte, qua robustior est, incurva; qua augures utuntur: quoniammodo *lituo succinctus* videri potest? immo ipse Higinus parum animadvertit sic hoc esse dictum, ut pleraque dici per defectionem solent. veluti quum dicitur, *M. Cicero homo magna eloquentia, & Q. Roscius histrio summa venustate.* non plenum hoc utrumque, non perfectum est: sed enim pro pleno atque perfecto auditur. ut Virgilius alio in loco dixit:

Victorem Buten immani corpore,

id est, corpus immane habentem. & item alibi:

In medium geminos immani pondere castus

Projecit.

ac similiter:

— *domus sanie dapibusque cruentis,*

Intus opaca, ingens.

sic igitur id quoque videri dictum debet, *Picus Quirinali lituo erat*: sicuti dicimus, *statua grandi capite erat.* est autem,

autem, erat, & fuit, plerumque absunt, cum elegantia, sine detrimento sententiæ. Et, quoniam facta *litui* mentio est, non prætermittendum est, quod posse quæri animadvertimus, utrum *lituus* auguralis à tuba, quæ *lituus* appellatur, an tuba à lituo augurum *lituus* dicta sit. utrumque enim pari forma & pariter incurvum est. sed si, ut quidam putant, tuba à sonitu *lituus* appellata est ex illo Homericò versu, *Αὐξὲ βίος*; necesse est ita accipi ut virga auguralis à tubæ similitudine *lituus* vocetur. utitur autem vocabulo isto Virgilius & pro tuba:

Et lituo pugnas insignis obibat & hasta.

C A P. IX.

Historia de Cræsi filio sumpta ex Herodoti libris.

Filius Cræsi regis, quum jam per ætatem fari posset, infans erat, &, quum jam multum adolevisset, item nihil fari quibat. mutus adeo & elinguis diu habitus est. quum verò in patrem ejus bello magno victum, & urbe, in qua erat, capta, hostis gladio deducto regem esse ignorans invaderet; diduxit adolescens os clamare nitens, eoque nisu & impetu spiritus vitium nodumque linguæ rupit, planeque & articulatè elocutus est, clamans in hostem, ne rex Cræsus occideretur, tum & hostis gladium reduxit, & rex vita donatus est, & adolescens loqui prorsum deinceps incæpit. Herodotus in historiis hujus memoriæ scriptor est: ejusque verba sunt, quæ prima dixisse filium Cræsi refert: *Ἀνθρωπὸς μὴ κτείνε Κροῖσον*. Sed & quispiam Samius athleta, nomen illi fuit *Ἀγλαῆς*, quum antea non loquens fuisset, ob similem dicitur causam loqui cœpisse, nam quum in sacro certamine fortitio inter ipsos & adversarios non bona fide fieret; & sortem nominis falsam subijci animadvertisset: repente in eum, qui id faciebat, sese videre, quid

quid faceret, magnum inclamavit, atque is oris vinculo solutus, per omne inde vitæ tempus, non turbidè neque adhæsè locutus est.

CAP. X.

De argumentis quæ Græcè *αἰνυπέφορται* appellantur, à nobis reciproca dici possunt.

INTER vitia argumentorum longè maximum esse vitium videtur eorum, quæ *αἰνυπέφορται* Græci dicunt. ea quidam ex nostris non Hercules nimis absurdè *reciproca* appellaverunt, id autem vitium accidit hoc modo. Quum argumentum propositum referri contrà convertique potest in eum à quo dictum est: & utrumque pariter valet: quale est pervulgatum illud, quo Protagoram sophistarum acerrimum usum esse ferunt adversus Euathlum discipulum suum, lis namque inter eos & controversia super pacta mercede hæc fuit: Euathlus adolescens dives eloquentiæ discendæ causarumque orandi cupiens fuit, is in disciplinam Protagoræ sese dedit, daturumque promisit mercedem grandem pecuniam, quantam Protagoras petiverat, dimidiumque ejus jam tunc dedit statim prius quàm disceret: pepigitque ut reliquum dimidium daret, quò primo die causam apud judices orasset & vicisset. postea quum diutule auditor affectatorque Protagoræ fuisset: & in studio quidem facundiæ abundè promovisset, causas tamen non reciperet: tempusque jam longum transcurret: & facere id videretur ne reliquum mercedis daret: capit consilium Protagoras, ut tum existimabat, astutum. petere instituit ex pacto mercedem: litem cum Euathlo contestatur. & quum ad judices, *conjiçienda* consistendæque causæ gratia, venissent: tum Protagoras sic exorsus est, Disce, inquit, stultissime adolescens, utroque id modo fore ut reddas quod peto. sive contra te pronuncia-

i. e. breviter exponenda
Quia enim
causarum
patroni lo-
que aratio-
nis summan-
tum initio cause

breviter iudici exponere sole-
bant, ut meritis eiusdem per-
spectis, æquiores sententiam
ferre possent. Legè Bronchorst.
ad Tit. de R. J. l. i. ff. 2.
p. m. f. Walth. Mis. l. i. c. 21
Turneb. l. XIII. Adv. c. 27. Alci-
at. Parerg. l. V. c. 1.

tum erit, sive prote. nam, si contra te lis data erit, merces mihi ex sententia debebitur, quia ego vicero: sin verò secundum te iudicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu viceris. ad ea respondit Euthlus: Potui, inquit, huic tuæ tam ancipiti captioni isse obviam, si verba non ipse facerem, atque alio patrono uterer. sed majus mihi in ista victoria prolubium est, quum te non in causa tantum sed in argumento quoque isto vinco. Disce igitur tu quoque, magister sapientissime, utroque modo fieri, uti non reddam quod petis: sive contra me pronunciatum erit, sive pro me. nam, si iudices pro causa mea senserint, nihil tibi ex sententia debebitur, quia ego vicero. sin contra me pronunciant, nihil tibi ex pacto debebo, quia non vicero. Tum iudices dubiosum hoc inexplicabileque esse, quod utrimque dicebatur, rati, ne sententia sua, utramcumque in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet, rem iudicatam reliquerunt, causamque in diem longissimam distulerunt. sic ab adolescente discipulo magister disciplinæ eloquentiæ inelutus suo sibi argumento confutatus est, & captionis versutè excogitatæ frustratus fuit.

C A P. XI.

*Biantis de re uxoria syllogismum non videri posse ἀνίστη-
φοντα.*

Existimavit quidam etiam illud Biantis, viri sapientis ac nobilis, responsum consimile esse atque est Protagorion illud, de quo dixi modò, antistrephon. nam quum rogatus esset à quodam Bias, deberetne uxorem ducere, an vitam vivere cælibem. ἦτοι, inquit, καλλιῶ εἴς τις, ἢ αἰγαροῖν, καὶ εἰ καλλιῶ, εἴς τις κοινῶ. εἰ δὲ αἰγαροῖν, εἴς τις πινῶ. ἐκαίπερον δὲ εἰ καὶ αἰγαροῖν. ἔ ληπτέον ἀεὶ. Sic autem hoc responsum convertunt: εἰ μὲν καλλιῶ εἴσω, ἔχῃ εἴσω πινῶ.

ποινῶν. εἰ δὲ αἰχρῶν, ἐχ' ἕξω ποινῶν. γαμητίον ἀέθ. sed
 minime hoc esse videtur ἀντιστρέφον, quoniam ex altero
 latere conversum frigidius est infirmiusque. nam Bias
 proposuit non esse ducendam uxorem propter al-
 terutrum incommodum, quod necessariò patiendum
 erit ei qui duxerit. qui convertit autem, non ab se
 defendit incommodum quod adest: sed carere se al-
 tero dicit quod non adest. satis est autem tuendæ sen-
 tentiæ, quam Bias dixit; quòd eum, qui duxit uxo-
 rem, pati necesse est ex duobus incommodis alte-
 rum, ut aut *ποινῶν* habeat aut *ποινῶν*. sed Favorinus
 noster, quum facta esset forte mentio syllogismi istius,
 quo Bias usus est, cujus prima *ἀεθρῶν* est, ἢ τοῦ
καλλῶ ἕξτε, ἢ αἰχρῶν; non ratum id neque justum dis-
 junctum esse ait: quoniam non necessarium est alte-
 rum ex duobus, quæ disjunguntur, verum esse. quod
 in proloquio disjunctivo necessarium est. eminentia e-
 nim quadam significari formarum turpes & pulchræ vi-
 dentur. est autem, inquit, tertium quoque inter duo
 ista, quæ disjunguntur: cujus rationem prospectumque
 Bias non habuit. inter enim pulcherrimam feminam &
 deformissimam media quædam forma est; quæ à nimia
 pulchritudinis periculo & à summo deformitatis odio
 vacat. qualis à Q. Ennio in Menalippa perquam ele-
 ganti vocabulo, *stata*, dicitur; quæ neque *κοινὴ* futura
 sit, neque *ποινὴ*. quam formam modicam & modestam
 Favorinus non mehercule inscitè appellabat uxoriam.
 Ennius autem in ista, quam dixi, tragœdia, eas ferè
 feminas ait incolumi pudicitia esse, quæ *stata* forma
 forent.

C A P. XII.

De nominibus deorum populi Romani Dijovis & Vejovis.

IN antiquis spectationibus nomina hæc deorum inesse
 animadvertimus, *Dijovis & Vejovis*. Est autem etiam
 ædes

ædes Vejovis Romæ inter arcem & Capitolium. Eorum
 nominum rationem esse hanc comperi: *Jovem* Latini
 veteres à Juvando appellavere, eundemque alio voca-
 bulo juncto patrem dixerunt. nam quod est in elisis aut
 immutatis quibusdam litteris Jupiter, id plenum atque
 integrum est *Iovispater*. sic & *Neptunuspater* conjun-
 ctè dictus est, & *Saturnuspater* & *Januspater*, &
Marspater. hoc enim est, *Marspiter*. item Jovis *Dies-*
pater appellatus est, id est, diei & lucis pater. iccirco-
 que simili nomine *Dijovis* dictus est, & *Lucretius*: quò d
 nos die & luce quasi vita ipsa afficeret & juvaret. *Luce-*
tium autem *Jovem* Cn. *Nævius* in libris belli Pœnici
 appellat. Quum *Jovem* igitur & *Dijovem* à juvando
 nominassent: eum quoque contrà deum, qui non ju-
 vandi potestatem sed vim nocendi haberet (nam deos
 quosdam ut prodesse celebrabant, quosdam ne obef-
 sent placabant) *Vejovem* appellaverunt demta atque de-
 tracta juvandi facultate. *Ve* enim particula, quæ, in aliis
 atque aliis vocabulis variatim per has duas litteras, cum
 a, littera media immissa dicitur, duplicem significatum
 eundemque inter sese diversum capit. nam & augendæ
 rei & minuendæ valet, sicuti aliæ particule plurimæ;
 propter quod accidit, ut quædam vocabula, quibus
 particula ista præponitur, ambigua sint & utroquever-
 sum dicantur: veluti *vescum*, *vehemens* & *vegrande*;
 de quibus alio in loco, uberiore tractatu facto, admo-
 nuimus: *vesani* autem & *vecordes* ex una tantum parte,
 quæ privativa est, quam Græci *σέπληρον μόρον* dicunt.
 Simulachrum igitur dei *Vejovis*, quod est in æde, de
 qua suprâ dixi, sagittas tenet, quæ sunt videlicet para-
 tæ ad nocendum. quapropter eum deum plerique *Apol-*
linem esse dixerunt; immolaturque illi, ritu humano,
 capra: ejusque animalis figmentum juxta simulachrum
 stat. propterea *Virgilium* quoque ajunt, multæ antiquitatis
 hominem sine ostentationis odio peritum, numina lava
 in

in Georgicis quoque deprecari, significantem quandam vim esse hujuscemodi deorum in lædendo magis quam in juvando potentem. Versus Virgiliti hi sunt :

*In tenui labor, at tenuis non gloria, si quem
Numina lava sinunt, auditque vocatus Apollo.*

In istis autem dis, quos placari oportet uti mala à nobis vel à frugibus natis amoveantur, *Averruncus* quoque habetur & *Robigus*.

C A P. XIII.

De officiorum gradu atque ordine moribus populi Romani observato.

Seniorum hominum & Romæ nobilium, atque in smorum disciplinarumque veterum doctrina memoriaque præstantium, disceptatio quædam fuit, præsentem & audientem me, de gradu atque ordine officiorum, quumque quæreretur, quibus nos ea prioribus potioribusque facere oporteret, si necesse esset in opera danda faciundoque officio alios aliis anteferre; non constabat. Conveniebat autem facillè constabatque, ex moribus populi Romani, primum juxta parentes locum tenere pupillos debere fidei tutelæque nostræ creditos; secundum eos proximum locum clientes habere, qui sese itidem in fidem patrociniūque nostrum dediderunt; tum in tertio loco esse hospites; postea esse cognatos affinesque. Hujus moris observationisque multa sunt testimonia documentaque in antiquitatibus perscripta. ex quibus unum hoc interim, de clientibus cognatisque, quod præ manibus est, ponemus. M. Cato in oratione, quam dixit apud censores in Lentulum, ita scripsit: *Quod majores sanctius habuere defendi pupillos, quam clientem non fallere, adversus cognatos pro cliente testatur. testimonium adversum clientem nemo dicit: patrem primum, deinde patronum proximum nomen habere.* Massurius autem

K

Sabinus,

Sabinus, in libro juris civilis tercio, antiquiorem locum hospiti tribuit quàm clienti. Verba ex eo libro hæc sunt: *In officiis apud majores ita observatum est, primùm tutela, deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, postea affini. de qua causa femina viris potiores sunt habitæ, pupillari- que tutela muliebris prælata: etiam adversus quem affuis- sent, ejus filii tutores relictî in eadem causa pupillo ad- erant.* Firmum atque clarum isti testimonium rei perhi- bet auctoritas C. Cæsaris pontificis maximi: qui in ora- tione, quam pro Bithynis dixit, hoc principio usus est, *Vel pro hospitio regis Nicomedis, vel pro horum necessitate quorum res agitur, defugere hoc munus M. V. non potui. nam neque hominum morte memoria deleri debet, quin à proximis retineatur: neque clientes sine summa infamia deserui possunt: quibus etiam à propinquis nostris opem fer- re instruimus.*

C A P. XIV.

Quòd Appion doctus homo, qui Plistonices appellatus est, vidisse se Romæ scripsit recognitionem inter se mutua[m] ex vetere notitia hominis & leonis.

Appion, qui Plistonices appellatus est, litteris ho- mo multis præditus, rerumque Græcarum pluri- ma atque varia scientia fuit. ejus libri non incelebres feruntur, quibus omnium fermè, quæ mirifica in Ægy- pto visuntur audiunturque, historia comprehenditur. sed in his quæ audivisse vel legisse sese dicit, fortasse à vitio studioque ostentationis sit loquacior. est enim sanequàm in prædicandis doctrinis suis venditator. hoc autem, quod in libro Ægyptiacorum quinto scripsit, neque au- disse neque legisse, sed ipsum sese in urbe Romana vi- disse oculis suis confirmat. In circo maximo, inquit, venationis amplissimæ pugna populo dabatur: ejus rei, Romæ quum forte essem, spectator, inquit, fui. mul-

tæ ibi sævientes feræ, magnitudines bestiarum excellentes: omniumque inusitata aut forma erat aut ferocia. sed præter alia omnia leonum, inquit, immanitas admirationi fuit: præterque omnis ceteros unius. is unus leo corporis impetu, & vastitudine, terrificoque fremitu & sonoro, toris comisque cervicum fluctuantibus animos oculosque omnium in se convertit. introductus erat inter complures cæteros ad pugnam bestiarum datus servus viri consularis. ei servo Androclus nomen fuit. hunc ille leo ubi vidit procul, repente, inquit, quasi admirans stetit: ac deinde sensim atque placidè tamquam nosciturus ad hominem accedit: tum caudam more atque ritu adulantium canum clementer & blandè movet; hominisque sese corpori adjungit; cruraque ejus & manus propè jam exanimati metu, lingua leniter demulcet. homo Androclus inter illa tam atrocis feræ blandimenta amissum animum reciperat: paulatim oculos ad contuendum leonem refert. tum, quasi mutua recognitione facta, lætos, inquit, & gratulabundos videres hominem & leonem. ea re prorsus tam admirabili maximos populi clamores excitatos dicit, arcessitumque à Cæsare Androclum, quæsitumque causam cur ille atrocissimus leonum uni pepercisset. ibi Androclus rem mirificam narrat atque admirandam. Quum provinciam, inquit, Africam proconsulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi iniquis ejus & cotidianis verberibus ad fugam sum coactus; &, ut mihi à domino terræ illius præside tutiores latebræ forent, in camporum & harenarum solitudines concessi: ac, si defuisset cibus, consilium fuit mortem aliquo pacto quærere. tum sole, inquit, medio rapido & flagrante specum quamdam nactus remotam latebrosamque, in eam me pectro & recondo. neque multò post ad eandem specum venit hic leo, debili uno & cruento pede, gemitus edens & murmura dolorem cruciatumque vulneris com-

miserantia : atque illic primo quidem conspectu advenientis leonis territum sibi & pavefactum animum dixit. sed postquam introgressus, inquit, leo, uti re ipsa apparuit, in habitaculum illud suum vidit me procul delitescentem, mitis & mansuetus accessit : ac sublatum pedem ostendere ac porrigere, quasi opis petendæ gratia, visus est. ibi, inquit, ego stirpem ingentem vestigio pedis ejus hærentem revelli : conceptamque saniem vulnere intimo expressi : accuratiusque, sine magna jam formidine, siccavi penitus atque deterfi cruorem. Ille tunc mea opera & medela levatus, pede in manibus meis posito recubuit & quievit. atque, ex eo die, triennium totum ego & leo in eadem specu eodemque victu viximus. nam, quas venabatur feras, membra opimiora ad specum mihi suggererat. quæ ego, ignis copiam non habens, sole meridiano tosta edebam. sed ubi me, inquit, vitæ illius ferinæ jam peritæsum est, leone in venatum profecto, reliqui specum : & , viam ferme tridui permensus, à militibus visus apprehensusque sum, & ad dominum ex Africa Romam deductus. is me statim rei capitalis damnandum, dandumque ad bestias curavit. intelligo autem, inquit, hunc quoque leonem, me tunc separato, captum gratiam mihi nunc etiam beneficii & medicinæ referre. Hæc Appion dixisse Androclum tradit : eaque omnia scripta circumlataque tabella populo declarat : atque ideo, cunctis petentibus, dimissum Androclum & pœna solutum, leonemque ei suffragiis populi donatum. postea, inquit, videbamus Androclum & leonem loro tenui revinctum urbe tota circum tabernas ire ; donari ære Androclum ; floribus spargi leonem ; omnes ferè ubique obvios dicere, *Hic est leo hospes hominis, hic est homo medicus leonis.*

C A P. XV.

Corpusne sit vox, an αἰώματων, varias esse philosophorum sententias.

Vetus atque perpetua quæstio inter nobilissimos philosophorum agitata est, corpusne sit vox an incorporeum. hoc enim vocabulum quidam finxerunt proinde quòd Græcè dicitur αἰώματων. Corpus autem est, quod aut efficiens est, aut patiens. Id Græcè definitur, τὸ δρώμενον ἢ πείραον σώμα ἐστίν. quam definitionem significare volens Lucretius ita scripsit:

Tangere enim aut tangi nisi corpus nulla potest res.
 alio quoque modo corpus esse Græci dicunt τὸ τελεχῆ διασετόν. sed vocem Stoici corpus esse contendunt. eamque esse dicunt ictum aëra: Plato autem non esse vocem corpus putat. non enim percussus, inquit, aër, sed plaga ipsa atque percussio vox est, ἐχ αἰωλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν ἡ φωνή, πλήττει γὰρ τὸν ἀέρα καὶ δάκτυλῳ παρερχόμενῳ, καὶ εἰδέπω ποιεῖ φωνὴν. ἀλλ' ἢ πόση πληγὴ, καὶ σφοδρὰ, καὶ πόση ἢ ὡσεὶ ἀκυστὴν γενέσθαι. Democritus ac deinde Epicurus ex individuis corporibus vocem constare dicunt, eamque, ut ipsis eorum verbis utar, ρεῦμα λόγων appellant. Hos aliosque tales arguta delectabilisque desidia aculeos quum audiremus, vel lectitaremus; neque in his scrupulis aut emolumentum aliquod solidum ad rationem vitæ pertinens, aut finem ullum quærendi videremus; Ennianum Neoptolemum probabamus, qui profecto ita ait:

Philosophandum est paucis. nam omnino haud placet.

C A P. XVI.

De vi oculorum atque videndi rationibus.

DE videndi ratione deque cernendi natura diversas esse opiniones philosophorum animadvertimus. Stoici causas esse videndi dicunt, radiorum ex oculis in ea quæ videri queunt emissionem, aërisque simul intentionem. Epicurus autem affluere semper ex omnibus corporibus simulchra quædam corporum ipsorum, eaque sese in oculos inferre, atque ita fieri sensum videndi putat. Plato existimat genus quoddam ignis lucisque de oculis exire: idque conjunctum continuatumque vel cum luce solis vel cum alterius ignis lumine, sua vi & externa nixum, efficere, ut, quæcumque offenderit illustraveritque, cernamus. Sed & hic neque diutius immorandum: ejusdemque illius Enniani Neoptolemi, de quo supra scripsimus, consilio utendum est: qui degustandum ex philosophia censet, non in eam ingurgitandum.

C A P. XVII.

Quam ob causam dies primi post kalendas, nonas, idus; atri habeantur: & cur diem quoque quartum ante kalendas, vel nonas, vel idus, quasi religiosum plerique vitant.

Verrius Flaccus, in quarto de verborum significatione, dies qui sunt postridie kalendas, nonas, idus, quos vulgus imperitè *nefastos* dicit, propter hanc causam dictos habitosque atros esse scribit. *Urbe, inquit, a Gallis Senonibus recuperata, L. Atilius in senatu verba fecit, Q. Sulpicium tribunum militum ad Aliam adversus Gallos pugnaturum rem divinam dimicandi gratia postridie idus fecisse: tum exercitum populi Romani occisione occisum,*

occisum, & post diem tertium ejus diei urbem præter Capitolium captam esse: compluresque alii senatores recordari sese dixerunt, quotiens belli gerendi gratia res divina postridie kalendas, nonas, idus, à magistratu populi Romani facta esset, ejus belli proximo deinceps prælio rem publicam male gestam esse. tum senatus eam rem ad pontifices rejecit; ipsi, quod videretur, statuerent, pontifices decreverunt nullum his diebus sacrificium rectè futurum. Ante diem quoque quartum kalendas vel nonas vel idus, tamquam ominalem diem plerique vitant, ejus observationis an religio ulla sit tradita, quæri solet. nihil super ea re scriptum invenimus; nisi quod Q. Claudius annalium quinto cladem pugnae Cannensis vastissimam factam dicit ante diem quartum nonas Sextilis.

C A P. XVIII.

In quid & quantum differat historia ab annalibus: superque ea re verba posita ex libro rerum gestarum Sempronii Afellionis primo.

Historiam ab annalibus quidam differre eo putant, quod, quum utrumque sit rerum gestarum narratio, earum tamen propriè rerum sit historia, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narret. eamque esse opinionem quorundam Verrius Flaccus refert, in libro de significatu verborum quarto; ac se quidem dubitare super ea re dicit: posse autem videri putat nonnihil esse rationis in ea opinione, quod historia Græcè significet rerum cognitionem præsentium. Sed nos audire soliti sumus annales omnino id esse quod historiae sint; historias non omnino esse id quod annales sint. sicuti, quod est homo, id necessariò animal esse; quod est animal non id necesse est hominem esse: ita historias quidem esse ajunt rerum gestarum vel expositionem vel demonstra-

tionem, vel quo alio nomine id dicendum est. annales verò esse quum res gestæ plurium annorum, observato cujusque anni ordine, deinceps componuntur, quum verò non per annos sed per dies singulos res gestæ scribuntur, ea historia Græco vocabulo ἐπιμνηστικὴ dicitur, cujus Latinum interpretamentum scriptum est in libro Sempronii Asellionis primo: ex quo libro plura verba adscripsimus, ut simul ibidem quid ipse inter res gestas & annales esse dixerit ostenderemus: *Verum inter eos, inquit, qui annales relinquere voluissent & eos qui res gestas a Romanis perscribere conati essent, omnium rerum hæc intersuit, annales libri tantummodo quod factum quoque anno gestumve sit, id demonstrabant, id est eorum quasi qui diarium scribunt, quam Græci ἐπιμνηστικὰ vocant, nobis non modo satis esse video quod factum esset id pronuntiare, sed etiam quo consilio quaque ratione gesta essent demonstrare.* paulo post idem Asellio in eodem libro. *Nam neque alacriores ad rempublicam defendendam, neque segniores ad rem perperam faciendam annales libri commovere quicquam possunt. scribere autem bellum quo initum consule, & quo modo confectum sit, & quis triumphans introierit, & quæ eo in bello gesta sint iterare: non predicare autem interea quid senatus decreverit, aut quæ lex rogatione lata sit, neque quibus consiliis ea gesta sint: id fabulas pueris est narrare, non historias scribere.*

C A P. XIX.

Quid sit adoptatio, quid item sit arrogatio, quantumque inter se differant; verbaque ejus quæ qualiaque sint, quæ in liberis arrogandis super ea re populum rogat.

QUUM in alienam familiam inque liberorum locum extranei sumuntur, aut per prætorem fit, aut per populum; quod per prætorem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem, quum

quum à parente, in cuius potestate sunt, tertia mancipatione in jure ceduntur; atque ab eo qui adoptat, apud eum apud quem legis actio est, vindicantur. Arrogantur ii, qui, quum sui juris sunt, in alienam sese potestatem tradunt: ejusque rei ipsi actores fiunt, sed arrogationes non temere nec inexploratè committuntur. nam comitia arbitris etiam Pontificibus præbentur, quæ *curiata* appellantur: ætasque ejus, qui arrogare vult, an liberis potius gignundis idonea sit, bonaque ejus qui arrogatur ne insidiosè appetita sint, consideratur: jusque jurandum à Q. Mucio pontifice maximo conceptum dicitur quod in arrogando juraretur, sed arrogari non potest nisi jam vesticeps. Arrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transitus per populi rogationem fit, ejus rogationis verba hæc sunt: VELITIS. JUBEATIS. QUIRITES. UTI. LUCIUS. VALERIUS. LUCIO. TITIO. TAM. JURE. LEGE. Q. FILIUS. SIBI. SIET. QUAM. SI. EX. EO. PATRE. MATRE. Q. FAMILIAS. EJUS. NATUS. ESSET. UTI. Q. EI. VITAE. NECIS. Q. IN. EO. POTESTAS, SIET. UTI. PATRI. ENDO. FILIO. EST. HAEC. ITA. UTI. DIXI. ITA. VOS. QUIRITES. ROGO. Neque pupillus autem, neque mulier, quæ in parentis potestate non est, arrogari possunt, quoniam & cum feminis nulla comitorum communio est; & tutoribus in pupillos tantam esse auctoritatem potestatemque fas non est, ut caput liberum fidei suæ commissum alienæ ditio- ni subjiciant. Libertinos verò ab ingenuis adoptari quidem jure posse Massurius Sabinus scripsit, sed id neque permitti dicit, neque permittendum esse umquam putat, ut homines libertini ordinis per adoptionem in jura ingenuorum invadant; alioquin, si juris ista antiquitas servetur, etiam servus à domino per prætorem dari in adoptionem potest. idque ait plerosque juris ve-

teris auctores posse fieri scripſiſſe. Animadvertimus in oratione P. Scipionis, quam cenſor habuit ad populum de moribus, inter ea, quæ reprehendebat quod contra majorum inſtituta fierent, id etiam eum culpaviſſe, quod filius adoptivus patri adoptatori inter præmia patrum prodeſſet. Verba ex ea oratione hæc ſunt: *In alia tribu patrem, in alia filium ſuffragium ferre; filium adoptivum tam prodeſſe, quam ſi ex ſe natum habeat; abſentes cenſeri jubere, ut ad cenſum nemini neceſſe ſit venire.*

C A P. XX.

Quod vocabulum Latinum Solæciſmo fecerit Capito Sinnius. quid autem id ipſum appellaverint veteres Latini, quibusque verbis Solæciſmum definiert idem Capito Sinnius.

Solæciſmus à Sinnio Capitone ejuſdemque ætatis aliis Simparilitas appellatus, vetuſtioribus Latinis ſtribligo dicebatur, à verſura videlicet & pravitate tortuoſæ orationis, quaſi ſterobiligo quædam. quod vitium Sinnius Capito in litteris, quas ad Clodium Tuſcum dedit, hiſce verbis definit: Solæciſmus eſt, inquit, impar & inconveniens compoſitura partium orationis. Quum Græcum autem vocabulum ſit ſolæciſmus; an Attici homines, qui elegantius locuti ſunt, uſi eo ſint, quæri ſolet. ſed nos neque ſolæciſmum, neque barbariſmum apud Græcorum idoneos adhuc invenimus. nam ſicut βάρβαρον, ita σολοικόν dixerunt, noſtri quoque antiquiores Solæcum facile, Solæciſmum haud ſcio an unquam dixerint. quod ſi ita eſt; neque in Græco neque in Latino ſolæciſmus probè dicitur.

C A P. XXI.

Pluria qui dicat & compluria & compluries, non barbarè dicere, sed Latinè.

Pluria fortè quis dixit sermocinans vir apprimè doctus, amicus meus; non Hercelè studio ostentandi, neque quo *plura* dicendum non putaret. est enim doctrina homo serius & ad vitæ officia devincta ac nihil de verbis laborante. sed, opinor, assidua veterum scriptorum tractatione inoleverat linguæ illius vox, quam in libris sæpe offenderat. Aderat, quum ille hoc dixit, reprehensor audaculus verborum; qui perpauca eademque à vulgo protrita legerat; habebatque nonnullas disciplinæ grammaticæ inauditiunculas, partim rudes inchoatasque, partim non probas; easque quasi pulverem ob oculos, quum adortus quemque fuerat, adspergebat. sicut tunc amico nostro, Barbarè, inquit, dixisti *pluria*. nam neque rationem verbum hoc, neque auctoritatem habet. ibi ille amicus ridens, Amabo te, inquit, vir bone, quia nunc mihi à magis seriis rebus otium est, velim doceas nos cur *pluria* sive *compluria* (nihil enim differt) non Latinè sed barbarè dixerint M. Cato, Q. Claudius, Valerius Antias, L. Ælius, P. Nigidius, M. Varro; quos subscriptores approbatoresque hujus verbi habemus, præter poetarum oratorumque veterum multam copiam. Ad quæ ille nimis arroganter, Tibi, inquit, habeas auctoritates istas ex Faunorum & Aboriginum sæculo repetitas: atque huic rationi respondeas, nullum enim vocabulum neutrum comparativum, numero plurativo, casu recto, ante extremam, *a*, habet, *i*, litteram; sicuti, *meliora*, *majora*, *graviora*. proinde igitur *plura* & non *pluria* dici consuevit; ne contra formam perpetuam in comparativo; *i*, littera sit ante extremam, *a*. Tum ille amicus noster,

quum

quum hominem confidentem pluribus verbis non dignum existimaret, Sinnii, inquit, Capitonis doctissimi viri epistolæ sunt uno in libro multæ, opinor, positæ in templo Pacis. prima epistola scripta est ad Pacuvium Labeonem: cui titulus præscriptus est; **PLURIA NON PLURA DICI DEBERE.** in ea epistola rationes grammaticas posuit, per quas docet *pluria* Latinum esse, *plura* barbarum. ad Capitonem igitur te dimittimus. ex eo id quoque simul disces, si modò assequi poteris quòd in ea epistola scriptum est, *pluria* sive *plura* absolutum esse sive simplex; non, ut tibi videtur, comparativum. Hujus opinionis Sinnianæ id quoque adjumentum est, quod, *compluries* quum dicimus, non comparativè dicimus. ab eo autem quod est *compluria*, adverbium est factum *compluries*. id quoque quoniam minus usitatum est; versum Plauti subscripsi, ex comœdia, quæ Perfa inscribitur,

Quid metuis? Metuo Hercle verò. Senti ego compluries.

item M. Cato, in quarto Originum, eodem in loco ter hoc verbum posuit: *Compluries eorum milites mercenarii inter sese multi alteri alteros occidere; compluries multi simul ad hostes transfugere, compluries in imperatorem impetum facere.*